

Motion till riksdagen

1987/88:Fi30

av Lars Werner m. fl. (vpk)

med anledning av prop. 1987/88:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m.m. (kompletteringsproposition).

Den tredje vägen – kapitalets väg

Regeringen ägnar sig ofta åt tillbakablickar och jämför sin egen politik med de borgerligas. De skillnader som finns mellan borgerlig och socialdemokratisk retorik kan aldrig dölja det faktum att det svenska samhället i dag är de rikas samhälle:

- De samlade börsvärdena har mer än tredubblats sedan 1982, trots den "anpassning" av högt uppdrivna värden som skedde hösten 1987.
- Aktieomsättningen har mer än fyrdubblats under samma tid.
- 1987 blev den reala avkastningen i den svenska industrin (vinst efter inflation) den högsta under 1970- och 1980-talen. Detta rekordår följer på en rad av år med mycket höga vinster. De mest lönsamma branscherna var förra året läkemedel, förlag och byggmaterial, vilka alla ökat sin avkastning sedan året före.
- Likviditeten i företagen (utom banker, investment- och försäkringsbolag) var i september 1987 255 miljarder kr. om man räknar in deras aktieinnehav på börsen, men inte räknar innehav i egna dotterbolag.
- De spekulativa inslagen i ekonomin har fått starkt ökad betydelse. Snabba klipp, fusioneringar mellan företag, uppköp och uppsplittring av företag, där man behåller "russinen i kakan", har blivit vardag. Mark- och fastighetsspekulationen tilltar. Den stora obalansen i tillväxten och trycket mot de redan heta regionerna har naturligtvis medverkat till detta.
- Antalet miljardärer och miljonärer har ökat drastiskt. Enligt en redovisning i pressen har antalet familjer som äger mer än 100 miljoner ökat från 26 (1982) till 163 (1988).
- Makt och ägande har genom de snabba klippen och uppköpen skiftat. Mönstret är svärgenomträngligt utan specialstudier. Klart är emellertid att kapitalmakten stärkts på de anställdas bekostnad och att den förda politiken medverkat till detta. Det är helt i strid med arbetarrörelsens verkliga och socialdemokratins programmatiska mål.
- Åtstramningspolitiken gentemot den gemensamma sektorn har efter flera år givit ett läge där de privata alternativen diskuteras allt oftare på grund av för små offentliga resurser inom t. ex. vård och omsorg, skola och kultur.
- Privatisering av samhällets egendomar pågår ständigt och med hjälp av en "bit-för-bit-strategi". Exempel på detta är börsintroduktionen av SSAB och PK-banken.

- Samhällsmoralen har fått sig en rejäl knäck genom alla "affärer" som redovisats. Redan väl avlönade personer tillskansar sig stora fördelar genom att tänja på regler och allmän moral.
- Lönetak presenteras för de vanliga offentliganställda samtidigt som chefs-lönerna skjuter i höjden på ett dramatiskt sätt.
- Trots ökande klyftor i samhället och trots stora eftersläpningar på områden som främst gynnar de sämst ställda så predikas den officiella ekonomiska doktrinen utifrån uppfattningen om att de arbetandes löner är det främsta hotet mot ekonomin och att vinsterna måste accepteras utan invändning.

Mot. 1987/88
Fi30

Som stöd för denna brandskattningspolitik gentemot de lägst avlönade och den gemensamma sektorn har kapitalägare och politiker använt borgerliga förklaringsmodeller. Det är förklaringar vars uppgift är att dölja de rätta sambanden. Man talar alltid om "kostnadsläget" inom industrin och glömmar att tala om de rekordvinster som görs. Man döljer att lönernas andel av förädlingsvärdet har minskat under 1980-talet. Man talar om solidaritet men döljer att löneklyftorna ökar. Man talar om full sysselsättning men glömmar de förstärkta regionala problemen, överhettning, tvångsflyttning av förvärvsarbetande samt stora ungdomskullar.

Sysselsättningen har ökat. Reallönerna har vänt uppåt igen efter 1985. Ekonomin rider på en förlängd konjunktur som för de flesta är oväntad. Vad gäller reformer så har vissa förbättringar sent om sidor föreslagits för pensionärerna och även sjukförsäkringen för LO-kollektivet har förbättrats. Ersättning vid arbetslöshet har förbättrats. Huvudintrycket kan dock inte döljas - Den tredje vägens Sverige är De Rikas Sverige i första hand.

Förutsättningar för en alternativ politik

Den internationella utvecklingen

Många bedömare har försökt sig på att förutsäga den internationella utvecklingen. Mot bakgrund av de stora omflyttningar av förmögenheter som sker mellan de största industriländerna, och mot bakgrund av USA:s ekonomiska problem, har förutspåtts en försvagning av den ekonomiska tillväxten. Stor osäkerhet rådde efter förra höstens anpassning av börsvärdena över hela världen. Dessa börsvärden är dock främst en mätare på kapitalägarnas förväntningar av ekonomisk tillväxt och vinster och är ingen produktiv faktor som påverkar den underliggande ekonomin. Därav följer att fortsatt högkonjunktur i industriländerna och mycket höga vinster hittills har hållit uppe aktievärdena på en hög nivå, trots den osäkerhet som följde strax efter anpassningen 1987.

Några större förändringar i USA:s ekonomi är inte att vänta förrän efter presidentvalet, som sker i höst. Därför torde några drastiska förändringar av de stora ländernas politik, som efterlyses i propositionen, knappast hinna slå igenom under innevarande kalenderår. Den tillväxt som beräknats, kan säkert upprätthållas ännu en tid, även om det är en historiskt bevisas sanning att ingen högkonjunktur varar i evigt. Det är viktigt för ett export-

beroende land som vårt att planera för en lägre tillväxt med försämrade efterfrågan hos de länder vi nu så hårt binder oss till.

Mot. 1987/88
Fi30

Fullt riktigt anges i propositionen de *västeuropeiska sysselsättningsproblemen* som en framtida restriktion för den internationella ekonomiska utvecklingen. När en FiU-delegation i höstas besökte OECD i Paris, framgick det klart av redovisningen att många av de arbetslösa blir kvar i långtidsarbetslöshet och att denna "pool" av arbetslösa fylls på efter varje nedgång i sysselsättningen. Vid sidan av de efterfrågeproblem som detta innebär, sett ur ett krasst kapitalistiskt perspektiv, innebär naturligtvis dessa problem – i den mån man försöker lösa dem stora kostnader för respektive länder. På sikt följer naturligtvis en större social oro i arbetslöshetens spår.

Utvecklingsländernas problem innebär inte bara krav på tillväxt i världsekonomin. Det fordras också stabila och rättvisa råvarupriser, slut på inblandning i den ekonomiska politiken i respektive land från Internationella Valutafonden och Världsbanken. Vad den rika världen behöver enas om är en politik för rättvisa och en ny ekonomisk världsordning. Det kan bara ske i strid med det mäktiga transnationella finans- och industrikapital som nu allt mer får svenskt tillskott i takt med en ökande internationalisering av ekonomin.

De östeuropeiska ekonomierna har möjlighet att spela en positiv roll i den internationella handeln och tillväxten av handel och produktion i takt med att ekonomierna öppnas. De signaler som, i varierande grad, kan skönjas i respektive land ger förmodligen inga större förändringar i det kortare perspektivet. Men helt klart är att den svenska staten och det svenska näringslivet bör planera för en framtid med ökad handel med SEV-länderna så att man inte missar sista vagnen i tåget när det avgår.

De nordiska länderna är av största betydelse för den svenska ekonomin. Den ekonomiska tillväxten i dessa länder är förhållandevis svag, och både Danmark, som är EG-medlem, och Finland, som har problem med balans i östhandeln, har höga arbetslöshetstal. Danmarks siffror ligger nära länder som Frankrike, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland. Självfallet kommer de nordiska ekonomierna även i framtiden att ha en mycket stor andel av den svenska utrikeshandeln, varför nuläget inger viss oro.

Genom en breddning av handeln, genom ett frigörande från det USA-dikterade teknikembargot mot vissa länder, och genom att lyfta blicken över EG och vidare ut i världen, kan den svenska ekonomin trots sin extrema exportinriktning bättre hantera kommande lågkonjunkturer.

De globala miljöfrågorna kräver åtgärder. Miljöförstörelsen återverkar på varje slag av ekonomi genom de oerhörda kostnader som i förlängningen ligger begravda i ett kortsiktigt vinsttänkande. På detta område skiljer sig inte väst- eller östekonomierna från varandra. Utvecklingsländerna har många gånger en tvingande vardag där långsiktiga lösningar synes avlägsna. Det beror ofta på omständigheter som är framtvingade av koloniala förhållanden och imperialistisk utsugning.

En avgörande restriktion på några års sikt är förödelsen av naturen och naturresurserna. De ekologiska problemen hotar ekonomin. Därför måste ekonomin underordna sig ekologin. Den svenska politiken på detta område måste ta sikte på att lösa problemen här hemma och verka för att få till

stånd internationella åtgärder av mångskiftande slag. Samtidigt som en internationell miljökris kan skönjas så finns – om åtgärder vidtas i tid – här en möjlighet att utveckla mycken samhällsekonomisk och ekologiskt riktig produktion, inte minst vad gäller energiproduktion och återbruk av råvaror.

Mot. 1987/88
Fi30

Utgångspunkter 1988

Det nuvarande ekonomiska läget i landet är en produkt av de senaste årens delvis egenartade utveckling. Förloppet har på flera punkter avvikit från den tänkta regeringsstrategin.

Vinstkonjunkturen blev långt starkare än någon räknade med. Man kan i ljuset härav givetvis fråga sig om devalveringen var nödvändig. Även om den gjort det lättare för företagen att rida på konjunkturen, har den rimligen också bidragit till ett osunt övertryck.

Budgetunderskottet raderades ut i snabbare takt än väntat, och överskott råder nu i den samlade offentliga sektorn. En viktig orsak härtill är uppenbarligen att de fackliga organisationerna, trots reträtter från flera viktiga lönepolitiska principer, lyckats tillkämpa sig genomsnittligt större löneökningar än regeringens strategi påbjöd. Detta har också skyddat löntagarna från ytterligare reallönesänkningar. Ironiskt nog har ett av regeringens mål uppnåtts, tack vare att löntagarna med viss framgång korrigerat regeringens politik.

Bytesbalansproblemen – som aldrig hade de dimensioner man officiellt påstod – ter sig för dagen små. Över huvud har den svenska exporten trots allt gny från bankekonomer och storföretag inte utgjort något större problem genom ären, konjunkturella svängningar till trots. Det skulle för övrigt ha varit mer än märkligt med tanke på hur exportföretagen gynnats av devalveringar och reallönesänkningar. Den ensidiga exportsatsningen kan dock visa sig vara en belastning, om världshandeln nu försvagas.

I 1988 års Sverige är det helt andra obalanser som utgör problem än de man i officiella och storföretagarkretsar ständigt framhåller.

Den avgörande obalansens ena sida är den allmänt skeva fördelningen av resurser i samhället. Det finns helt enkelt för mycket pengar i samhällets översikt. De som besitter dem varken kan eller vill nyttiggöra dem konstruktivt i den grad som vore möjlig och önskvärd.

Den andra sidan av detta är de offentliga verksamheternas svaga utveckling som följd av åtstramningen. Detta har både försvagat den inre marknadens utveckling och skadat viktiga infrastrukturer.

Ansamlingen av rikedomar hos överklass och storföretag har nu väckt även regeringen till viss aktivitet. Den stimulans för kapitalet man medvetet drivit fram har skapat sådana problem att regeringen själv måste föreslå nedkylningsåtgärder.

Vinststimulansens andra konsekvens – åtstramningen mot offentlig verksamhet – har nu blivit till ett allvarligt ekonomiskt och socialt hot mot landet. Delar av infrastrukturen håller på att vittra sönder under åtstramningens tryck. Socialt tar sig detta uttryck i urholkat innehåll hos viktiga omsorgs- och utbildningsfunktioner, kommersialism i offentliga verksamheters organisation och styrning, privatiseringstendenser och försvagning av

insynen och demokratin. Ekonomiskt riskerar stora delar av infrastrukturen i landet – den viktigaste framstegsfaktorn i dag – att hamna på efterkalken. Transportväsendet, som behöver omstruktureras, tippas över mot en hamningslös bilism. Man får inte tillräckliga resurser för rehabilitering av människor. Kulturlivet undergrävs, forskningen kommersialiseras.

En ytterligare sida av denna skeva fördelning är den ideologiska. Det är en sida man vanligen bortser från i den ekonomiska debatten. Ett ekonomiskt och kommersiellt synsätt har spritt sig, som skadar förmågan till helhetssyn och formuleringen av sociala mål för den samhälleliga politiken.

Spekulation och kommersialism har också fått verkningar på demokratin och förtroendet för det offentliga. Människor känner främlingskap inför den kommersiella cynism som tränger in även på den offentliga sektorn. När verkschefer och generaldirektörer får ökat svängrum, förlorar insynen och demokratin i motsvarande grad utrymme. Detta kan leda till en allmän förtroendekris för det offentliga.

Hela denna situation måste nu i grund ändras. Utvecklingen måste ges en ny inriktning. Den grundläggande obalansen i ekonomin måste bort. Bote-medlen heter:

- jämnare fördelning – överföring av resurser från samhällets toppskikt till samhällets bas,
- utveckling av de gemensamma verksamheterna, som bildar samhällets infrastruktur och avgör de breda folklagens sociala och kulturella livssituation,
- vidgad och förstärkt demokrati och medborgerlig insyn.

Huvudlinjer i ekonomisk politik de närmaste åren

Det är hög tid att ekonomisk politik blir något mer än ekonomisk politik. Ekonomi är mer än kvantiteter och teknikaliteter. Tendensen till ansamling av rikedom i samhällets topp måste brytas. En omfördelning av resurser är nödvändig av både ekonomiska och sociala skäl.

Omfördelningen skall ske till förmån för offentliga investeringar och offentlig konsumtion. Privatkonsumenterna bör totalt sett inte tillåtas växa i nuvarande omfattning, och konsumtionskrediterna bör hallas igen. Där- emot bör konsumtionsutrymmet omfördelas mellan olika samhällsskikt.

Förbättringar av de breda folklagens levnadsförhållanden bör i första hand uppnås på två vägar. Dels bör sådana offentliga verksamheter förstärkas som kvalitativt höjer det stora flertalets allmänna sociala och kulturella situation. Dels bör insyn, delaktighet och demokratiska rättigheter vidgas och fördjupas.

Argumenten för en sådan förändring av den ekonomisk-politiska kursen är mångfaldiga.

Effektiviteten i ekonomin blir alltmer beroende av infrastrukturen. Det är därför i ett vidare perspektiv viktigt att styra överskottet i den privatfinansiella sfären över till infrastrukturell utveckling.

Effektiviteten stärks också av att man mobiliserar outnyttjad kapacitet hos de breda skikten i samhället genom att förbättra kunskap, bildning,

Mot. 1987/88
Fi30

Social utjämning har här positiva verkningar, medan grova klasskillnader alltid leder till underutnyttjande och slöseri med mänsklig förmåga.

Förstärkningen av offentliga verksamheter har naturligtvis i lika mån ett egenvärde genom att berika och underlätta det individuella livet inom de breda folklagen. Detta gäller alldeles särskilt de socialt mest eftersatta och underordnade. Det ökar den personliga friheten och individens möjligheter.

Vi förordar alltså något mer än den föreslagna nedfrysningen av överlikviditet på kapitalsidan. Regeringen borde ta steget fullt ut och kontinuerligt under ett antal år överföra medel från finansvärlden till vissa prioriterade offentliga verksamheter.

Dit hör vissa avsnitt av sjukvården, som svåra bristproblem av akut natur – men också den primärvård som på sikt är ägnad att bekämpa de stora hälsofarorna och höja den allmänna hälsolävan.

Dit hör omsorgen om barn och ungdom. Dit hör också att på olika sätt öka den medborgerliga kunskapen och bildningen. Dit hör en välbehövlig satsning på den underförsörjda kultursektorn, särskilt den nydanande och folkliga verksamheten.

Dit hör de verksamheter som på olika sätt arbetar emot den sociala utslagningen.

Hälsa, social värdighet, kunskap, kultur – det är faktorer som verkar vida mer höjande på ekonomins och produktionens effektivitet än fritt spelrum för finanshajar och värdepappershandlare. Den offentliga sektorn kan med förstärkta satsningar också bilda en värdefull och växande inre marknad, som stimulerar tjänster med ett annat socialt innehåll än den ensidigt kommersiella produktionen. Den offentliga infrastrukturen har dessutom ett lågt importinnehåll och kan växa utan att det påverkar betalningsbalansen i nämnvärd grad.

Den omfördelningspolitik vi sålunda förordar är inte bara en omfördelning av materiella och intellektuella resurser. Dess komplement måste vara en omfördelning av makt i samhället. Finansvärlden och de multinationella företagens makt har de senaste åren ökat på folkets och de demokratiska institutionernas bekostnad. Folkstyret måste återta och nyeroövra makt för att obalansen i samhället skall kunna bekämpas. De offentliga verksamheterna och den statliga företagsamheten bör, tillsammans med fondsystemen, utgöra en demokratisk kontrast till den maktkoncentration som präglar ekonomins privatägda sida. Regeringen bör anmodas att lägga fram ett program för ökad insyn, demokratiskt ledarskap i dessa under offentligt ansvar stående verksamheter. Detta kommer att gynna verksamheternas idéutveckling likaväl som deras förankring och förtroende.

Vpk:s förslag i anslutning till propositionen

Bekämpa kapitalmakten – stoppa spekulationen

Vpk anser att kapitalmakt och fåtalsvälde måste bekämpas samtidigt som den ekonomiska politiken används för att nå arbetarrörelsens historiska mål om rättvisa och makt över sitt eget liv. Därför måste de spekulativa inslagen

i ekonomin bekämpas samtidigt som makten över investeringarna och samhällsutvecklingen erövrar.

Vänsterpartiet kommunisterna har behållit dessa mål för omfördelning av makt och ansvar till förmån för de vanliga människorna på kapitalägarnas bekostnad. Omfattande nationaliseringar av basindustrier, affärsbanker, finans- och kreditinstitut och investmentbolag bör genomföras i detta syfte.

Mot. 1987/88
Fi30

Omfördela efterfrågan. Tillåt rättvisa!

De balansproblem som beskrivs i propositionen förutsätts nu liksom tidigare mötas med åtgärder mot privat efterfrågan därför att importen ökar.

Mot denna politik kan anföras flera invändningar. För det första måste man i fördelningspolitiskt syfte omfördela efterfrågan så att de sämst ställda kan förbättra sina livsvillkor. För denna utveckling är det viktigt med höjda löner för de sämst avlönade. Den offentliga sektorn måste också tillåtas att utvecklas bättre därför att en väl utbyggd verksamhet gynnar låginkomsttagarna mest och därför att den offentliga konsumtionen inte har samma importefterfrågan. Höjda löner på vinsternas bekostnad medverkar till en utbyggnad av den gemensamma sektorn. Däremot dräneras samma sektor på inkomster om löneökningar på den privata sektorn ersätts med skattesänkningar från staten.

Avtalsrörelsen 1989

Den snart avslutade avtalsrörelsen har som framgått av tidigare text sin bakgrund i en jättelik uppgång av storföretagens vinster. Trots detta stannar löneökningarna på LO-SAF-området på 3,9 %. SAF beräknar en löneglidning om 2 %.

Främst är det inom exportindustrin som laga avtal tecknats. Inom den offentliga sektorn har avtalet medfört att man gått med på individuell lönesättning. Generellt har löneökningarna blivit högre än de 4 % som regeringen och riksdagsmajoriteten satt som "lönetak". Orsaken är till viss del efterfrågan på arbetskraft.

Mot bakgrund av de stora vinsterna är resultatet av avtalsrörelsen mager. Det gäller särskilt för lågavlönade inom den offentliga sektorn som genom ökad individuell lönesättning riskerar att i fortsättningen hamna i en lägre prioriteringsgrad. Tillsammans med införande av lönetak har man nu också fått en uppsplittring av den solidariska lönepolitiken. Regeringen förutsätter ett lönetak också inför nästa år.

Vänsterpartiet kommunisterna motsätter sig också i fortsättningen en sådan inblandning i avtalsrörelsen och överskjutande av ansvar som en utgiftsram innebär. Vi anser att en politik för omfördelad efterfrågan och större rättvisa måste innebära att de lågavlönade prioriteras i nästa avtalsrörelse.

En seriös granskning av balansproblemen inom ekonomin kräver också ett närmare studium av transnationaliseringens effekter. Åtgärder häremot torde vara nödvändiga mot bakgrund av de mycket stora utlandsinvesteringarna som skett under hela 1980-talet. Den internationella sönderdelningen av produktionen medför att den nationella ekonomiska politikens manöverutrymme begränsas eftersom inhemsk efterfrågan i motsvarande och därmed ökande grad genererar import.

Ett åtgärdsprogram för att motverka den ökande transnationaliseringen och därmed hävda det fackliga och ekonomiska självbestämmandet bör framläggas snarast. I detta program bör förslag om en återgång till mer restriktiv valutapolitik återfinnas.

Det innebär i första hand ett återtagande av de "lättnader" som under den tredje vägen genomförts genom avregleringar och tillämpningar av regler.

Utveckla regionalpolitiken

En annan sida av den ökande transnationaliseringen är de allt större regionala obalanserna. Den ekonomiska tillväxt som skett och som haft sin tyngdpunkt i redan "heta områden" i vårt land har naturligtvis också märkts i mer utsatta regioner. Denna tillväxt kan dock inte lösa de regionala obalanserna på sikt, lika litet som näringslivets ökande intresse för utlandsinvesteringar innebär någon som helst lösning vad det gäller den bristande investeringsviljan inom landet.

Den s. k. paketpolitiken där olika paket med investeringar och stöd presenteras av regeringen, är otillräcklig för att nå varaktig balans, eftersom den i kapitalismen inneboende strävan till koncentration av makt och produktion fortgår. På samma sätt som utlandsinvesteringarna måste prövas utifrån samhällsekonomiska utgångspunkter måste också en investeringsstyrning komma till stånd inom regionalpolitiken.

I detta sammanhang skall de statliga och samhällsägda företagen samt nyskapade och dugliga samhällsfonder ingå som verktyg för en ny regionalpolitik. Det krävs både nya metoder och nya medel inom regionalpolitiken.

Omedelbara insatser som kan göras redan — nu och som skulle få stor regionalpolitisk betydelse — är åtgärder som också har en energi- och resursbevarande inriktning. Exempel på sådana satsningar är program för utveckling av förnybara energislag. En ökad förädling av landets råvaror, exempelvis inom sågverksindustrin som är geografiskt spridd över hela landet, är också av största betydelse.

3 % tillväxt i den kommunala sektorn

I regeringens behandling av den offentliga sektorn saknas varje ansats till diskussion om rättvisa inkomstförstärkningar för utveckling av denna sektor. Man nöjer sig med att hävda den 1-procentiga tillväxten, trots de stora behov som bevisligen finns på området.

Åtstramningarna mot kommuner och landsting har inneburit att stora och viktiga områden eftersatts. Områden som i vackra kongresstal "prioriteras" av regeringspartiet får inte i den praktiska politiken samma välvilliga behandling. Vård och omsorg, skola och kultur måste få utvecklas.

Kvaliteten och utbyggnadstakten inom barnomsorgen och skolan måste garanteras. Utbyggnaden inom hemtjänsten kräver resurser. Arbetsvillkoren inom hälso- och sjukvården måste uppmärksammas. Både öppenvård och köproblem/resursbrist inom speciella vårdområden måste få sin andel. Dessa kan inte ställas mot varandra. Fastighetsunderhall och upprustning av kommunala VA-nät är områden som också på sikt har ett hälsoperspektiv och bör åtgärdas i flerårsprogram.

Kort sagt: Den gemensamma sektorn måste få utvecklas. Ett minimikrav är att en 3-procentig utveckling tillåts, i det längre perspektivet förmodligen mera. Men en "bantningsdiet" kan inte i ett huj omställas till motsatsen.

Det av regeringen i propositionen fastlagda målet att den gemensamma sektorns andel av BNP inte får öka är felaktigt. Först och främst måste behoven få bestämma detta. Därutöver är det rimligt att den gemensamma (folkägda) sektorn tar över på en rad områden där kapitalet sviker, exempelvis inom närings-, regional- och energipolitik.

Av de medel vi föreslår skall indras till samhället bör 3 miljarder kr. anvisas för ett program inom vård och omsorg. Därutöver behöver kraftiga satsningar göras för att rusta upp skola och kultur.

För en rättvis skattepolitik

Oljeskatten

Regeringen föreslår i propositionen en höjning av skatten på olja med 75 kr. per kubikmeter. Höjningen är avsedd att finansiera ökade kostnader för ubåtsskydd och höjning av studiemedlen. Dessutom är höjningen tilltagen för att allmänt förstärka budgeten.

Vänsterpartiet kommunisterna avvisar denna höjning. Det är inte acceptabelt, som regeringen tagit som vana, att gång efter annan föreslå förändringar av vissa energiskatter, ryckta ur sitt sammanhang, för att finansiera olika förslag. Senast var det bensinskatten. Vpk:s riksdagsgrupp uttalade vid detta tillfälle att en samlad bedömning måste göras där hänsyn tas till hur de förslagen sammantagna drabbar de sämst ställda i samhället.

Energiskatterna har för regeringen blivit en källa till finansieringar av många slag. Bristen i regeringens politik är att den inte har en långsiktig karaktär utan uttrycker mer en ryckighet och inkonsekvens beträffande energiskatterna. En framåtsyftande energipolitik, med klart uttalade mål, måste innehålla en samlad bedömning och sammantagna åtgärder. En sådan finns i vpk:s motion om energiskatterna från i januari i år.

I denna motion föreslår vi bl. a. införandet av en prisutjämningsfond för olja. En sådan skulle användas för att motverka drastiska höjningar av energipriserna när världsmarknadspriset vänder uppåt, eller genom riktat stöd till de grupper som drabbas hårdast av höjda energipriser, t. ex. inom boendet. På så sätt skulle energipriserna kunna hållas mer jämna och

konsumenterna skyddas. Riksdagen avvisade detta förslag.

Mot. 1987/88

Fi30

Alla erfarenheter visar att konsumenterna ofta får vara med och betala höjningar av världsmarknadspriser och valutakursförändringar i fördyrande riktning. Mycket sällan får konsumenterna däremot vara med och dela på prissänkningarna, vilket naturligtvis vore önskvärt, inte minst mot bakgrund av att energipriserna påverkar pris- och hyresnivån.

Ett införande av en prisutjämningsfond skulle medföra att betydande medel finns att tillgå när kostnaderna förändras uppåt. Förslaget medger möjligheter till en konsekvent och långsiktigt för energipolitik.

Inkomstskatterna

I propositionen nämns skatterna för 1989 endast på några få rader. Däremot framläggs i samband med propositionen ett pressmeddelande från finansdepartementet om alternativa skatteskalor och finansiering.

Det genomgående draget under senare år är att sänka skatterna för höginkomstagare och samtidigt skärpa beskattningen för låginkomstagare. Så är det även denna gång. En skärpning av värdet av underskottsavdragen föreslås också, dock utan att särskilja bostadsräntor från andra typer av räntor.

Automatiken i beskattningen ökar statens inkomster av inkomstskatten med ca 13 miljarder kr. för 1989 med den i finansplanen antagna löneökningen för 1988. Nettot efter inflation blir ungefär 5 miljarder kr. Genom att finansiera förslagen med höjda indirekta skatter på sätt som anges i pressmeddelandet överfinansieras reformen med ca 1 miljard kr.

Vpk avvisar de anförda tankgångarna. En skattesänkning måste komma lag- och mellaninkomstagare till godo, och skatterna borde istället skärpas för dem med höga inkomster. Det skulle bli en skatteprofil som går i rakt motsatt riktning mot nu aviserade, och tidigare genomförda, förslag.

Vpk lade i januari månad i år ett förslag till inkomstskatter för 1989. Det bygger på en skatterabatt på 2 000 kr. och som avtrappas intervallet från 150 000 till 180 000 kr. Förslaget kompletterades även med ett nytt skatteintervall för inkomster över 250 000 kr., med 10 procentenheter till 55 %. Genom detta förslag minskar skatten vid låga inkomster med närmare 2 000 kr. och övergår vid inkomster omkring 130 000 kr. från sänkt till ökad skatt. För höginkomstagare blir det skattesärskärpningar på 10 000 kr. och mer. En sådan förändring av inkomstskatten ligger väl i linje med en riktig fördelningspolitik värdig arbetarrörelsen.

Nej till höjd moms

En höjning av mervärdesskatten – momsen – är helt utesluten. Allmänt sett har indirekta skatter regressiv verkan, dvs. de slår hårdare mot dem med lägre inkomster än dem med högre. Framför allt gäller detta momsen på mat och andra livsnödvändiga varor.

Vpk har alltsedan momsen infördes verkat för att maten skall undantas från skatten. Vi har också avvisat att en slopad matmoms skall finansieras inom mervärdesskattesystemet. I stället bör denna tas ur större förmögenheter och stora inkomster.

En av grundsatserna för en radikal skattepolitik enligt vpk är minskade indirekta skatter. Skälet härför är som nämnts dessas regressiva verkan. Vissa punktskatter är dock motiverade, men ej generellt. Exempel är skatten på alkohol och tobak. I dessa fall är avsikten, enligt vpk, att de skall motverka konsumtion och därigenom de skador som denna för med sig.

Slopa matmomsen

Förändringar av skattesystemet bör innebära minskade skatter på låga och normala arbetsinkomster, minskade indirekta skatter och skärpta skatter på kapital, bolag och förmögenheter. I en sådan politik finns inget utrymme för en höjning av momsen, oavsett om kostnaderna för maten kompenseras som exempelvis var fallet år 1982. Alla förändringar måste gå i sänkande riktning.

Priserna på de viktigaste livsmedlen har under den senaste femårsperioden ökat mer än dubbelt så mycket som priserna i övrigt. Regeringen måste därför, enligt vpk:s mening, redan under innevarande år återkomma till riksdagen med förslag om slopande av momsen på livsmedel. Som ett *första steg* på vägen till helt slopad matmoms föreslås subventioner av viktiga livsmedel med 5 000 milj. kr. Detta bör ges regeringen till känna.

Tobaksskatten

Vpk föreslog i januari i år en höjning av skatten på tobak med 30 %. Förslaget avslogs. Vpk anser att det fortfarande finns bärande skäl att kraftigt höja skatten på tobak. Detta är motiverat av främst hälsoskäl. Vpk anser att de 10 % som föreslås i propositionen inte tjänar detta syfte. Avsikten är endast att kompensera för inflationen.

Vpk föreslår att åtgärder vidtas för att kraftigt minska tobaksrökningen. En åtgärd i detta syfte är att kraftigt höja skatten. Vi föreslår därför att skatten på tobaksvaror höjes med 30 %. Detta skulle medföra en höjning med 15 öre per cigarett. Höjningen skall även gälla cigarrer och cigariller. Motiveringen i propositionen att prisökningen på dessa är så stor att skattehöjning inte bör komma i fråga avvisas. Inte sedan 1977 har skatten på dessa justerats. Härigenom har regeringarna valt att kompensera ökade kostnader med reellt minskad beskattning. Detta är oacceptabelt. Skatten för cigarrer och cigariller skall följa övriga tobaksvaror.

Studiestödet

Vpk har tidigare i vår med anledning av regeringens proposition om studiemedel lagt en motion med förbättringar för både vuxenstuderande på högskolenivå och högskolestuderande. Förslaget kan ses som ett första steg mot en "studielön". Enligt detta förslag skall vuxenstuderande under högskolenivå överföras från studiemedelssystemet till det särskilda vuxenstudiestödet. Det är rimligt att arbetsgivarna få ta ett ökat ansvar för kostnaden för utbildningen av människor som redan finns i arbetslivet och som inte tidigare haft möjligheter att få gymnasiekompetens. Därför före-

slås en ökning av arbetsgivaravgiften med 0,25 %.

Mot. 1987/88

Fi30

Eftersom de vuxenstuderande under högskolenivå motsvarar ca en tredjedel av studiemedelsdagarna frigörs med detta förslag betydande summor.

Vårt förslag till omedelbar förbättring av studiemedlen för högskolestuderande innebär att totalbeloppet höjs till 185 % av basbeloppet och att hälften av detta belopp utgörs av bidrag. Kostnaden för vårt förslag till studiemedel är 1,6 miljarder kr. högre än för regeringens förslag. När de vuxenstuderande under högskolenivå överförs till det särskilda vuxenstudiestödet frigörs ca 1 miljard. Våra nettokostnader är således 600 miljoner högre än regeringens.

Likviditetsindragning från näringslivet

De mycket höga vinsterna, den återhållsamma lönepolitiken och den utdragna högkonjunkturen har medverkat till att stora likvida tillgångar skapats inom näringslivet. Den ökande spekulationen inom ekonomin och den ständiga jakten mot snabba klipp och improduktiv hantering av ekonomiska resurser är ett uttryck härför. En alltför låg investeringsnivå inom landet har också medverkat till likviditetstillväxten. Dessa resurser som skapats av de arbetande men disponeras av kapitalägarna måste enligt vår mening utnyttjas i såväl investerings- som fördelningspolitiskt syfte. Vänsterpartiet kommunisterna har därför under en rad år föreslagit åtgärder för att på olika sätt utnyttja de likviditeter som vi sett växa undan för undan.

Nu kommer regeringen med ett förslag om indragning av 10 miljarder kr. av likviditeterna i näringslivet till konton i riksbanken. Pengarna föreslås återbetalas i juli 1990. Regeringens motiv är att "underlätta avtalsrörelsen" samt en allmän "ätstramning" av finanspolitiken.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att såväl summorna som motiven kan ifrågasättas. I enlighet med tidigare vpk-förslag anser vi att 10 miljarder kr. väl kan dras in till statskassan i form av en *engångsskatt*. Pengarna skall inte återbetalas, utan användas för ett flerårigt investeringsprogram på områden som

- värden, där vpk föreslagit att 3 miljarder borde anslås som en akutåtgärd,
- omsorgen, där barnomsorg och äldreomsorg behöver betydande resurser,
- skola och bildning, vilket kräver stora insatser inom bl. a. vuxenutbildningen,
- kulturen, vilken behöver förstärkas för att motverka den kommersiella kulturens dominans och inflytande över ideologibildningen så att man därigenom skapar alternativ till historie- och identitetslöshet och kulturell utarmning,
- regionalpolitiken, där stora satsningar behövs.

Därutöver bör regeringen återkomma med förslag om en *höjd vinstskatt* från kalenderåret 1989 som kan uttas från vinsterna i näringslivet. Därigenom kan de samhälleliga resurser som skapats av de mångas arbete medverka till att finansiera kvalitativa förbättringar, drift och service inom den offentliga sektorns socialt och samhällsekonomiskt viktiga delar som vård, omsorg, skola och kultur. I nuläget bör denna skatt sättas så att den

inbringar ytterligare ca 10 miljarder kr. till statskassan. På detta sätt bryts även trenden att brandskatta kommuner och landsting, som sedan 1980 frångått 42 miljarder kr.

Mot. 1987/88

F130

Motverka privatisering

Vpk:s förslag motverkar även kraven om en privatisering inom dessa områden som med ökad kraft kommer att ställas av dem som vill dränera den gemensamma sektorn på resurser samt snabbt fylla upp med privat verksamhet där det brister. Det är nu hög tid att motverka den "strategi för kapitalism" som främst moderaterna driver genom att *både* föreslå minskade statsbidrag till kommunerna och i de flesta kommunala församlingar agitera för sänkt skatt. Denna "kniptångsmanöver" mot den gemensamma sektorn kan bara motverkas genom att regering och riksdag tar ansvar för att tillräckliga resurser för en god utveckling skapas. Annars faller allt tal om att värna denna sektor platt till marken.

Ubåtsskyddet

Vänsterpartiet kommunisterna avvisar förslaget om extra anslag till marinen för ubåtsskydd. Om en sådan förstärkning bedöms som nödvändig, bör marinen och militärledningen i övrigt först redovisa vilka möjligheter till omprioriteringar och framför allt besparingar som kan göras inom nuvarande redan mycket stora anslagsramar. Helt annorlunda ställer det sig med kustbevakningen. I bilagan från försvarsdepartementet yrkas medel till kustbevakningen. Vpk har i en särskild motion kritiserat förslaget till ny organisation för kustbevakningen. Vi har yrkat avslag på förslaget som enligt vår mening, innebär en militarisering av den civila myndigheten. Anslag för fortsatt drift under civila former måste medges. Vi accepterar därför det i propositionen föreslagna anslaget till Kustbevakningen för budgetåret 1988/89. I övrigt hänvisas till motion 1987/88:Fö11.

Ungdomsbosparande

Vpk finner det inte särskilt meningsfullt att införa en ny sparform begränsad till ungdomar i åldern 16–25 år. Ungdomar i den åldern har mycket begränsade ekonomiska möjligheter och saknar ofta egna inkomster. För övrigt finns redan olika former av allemanssparande, även om de inte är lika förmånliga som det som nu föreslås. I stället bör enligt vår uppfattning ungdomarnas bostadsbehov lösas på sätt som ungdomarna själva i olika sammanhang förordat, bl. a. genom byggandet av fler och billigare hyresbostäder och genom frigörandet av smålägenheter. Vidare bör bostättningslänerna med gynnsamma amorteringstider och låg ränta återinföras och bostadsbidragen förbättras. Frågan om bostadsbidragen behandlas nu av bostadsutskottet.

I finansplanen förs ett omfattande resonemang angående statligt stöd till näringslivet och kravet om lönsamhet. I budgetförslaget diskuteras lönsamhet contra politisk målstyrning vad gäller styrningen av den statliga verksamheten.

Också i dessa sammanhang är det lätt att fastna i ett kameralt synsätt, och det är viktigt att slå fast att ett övergripande samhällsekoniskt synsätt måste vara vägledande för all samhällelig verksamhet. I ett samhällsekoniskt begrepp måste ingå den sociala nyttan i vid mening, dvs. livskvalitetsbegrepp för berörda personer, eventuellt minskade kostnader för människors omställningar och flyttningar, värdet av ett tryggt liv med minimerade sociala risker, energi- och resursfrågor i långtidsperspektiv, basinvesteringars värde för annan verksamhet och sociala och kulturella värden. Regionala och ekologiska hänsyn måste också ingå i ett samhällsekoniskt underlag för beslut. Detta bör ges regeringen till känna med anledning av det förändringsarbete som pågår inom såväl arbetet med att utveckla den statliga styrningen av verksamheter och den offentliga sektorn i vid mening som vad gäller samhällets näringspolitik. Självfallet måste detta synsätt genomsyra också budgetpolitiken.

Vpk:s budgetförslag för budgetåret 1988/89

Utgifter och inkomster i förhållande till regeringens förslag.

Inkomster:

Engångsskatt	10,0	miljarder
Tobaksskatt	0,8	"
Arbetsgivaravg för vuxenstudier	1,2	"
Besparing	1,0	"
Besparing försvar	0,2	"
Summa	13,2	

Utgifter:

Insatser inom off. sektorn och regionalpolitiken	10,0	miljarder
Vuxenstudiestöd	1,2	"
Studiemedel	1,9	"
Matsubventioner	5,0	"
Summa	18,1	"

Budgetsaldo i förhållande till regeringens förslag - 4,9 mdr. (I nivå med budgetförslaget från regeringen i januari.)

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen med avslag på regeringens förslag i prop. 1987/88:150 i motsvarande del godkänner vad som i motionen anförts om de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

2. att riksdagen med avslag på regeringens förslag i prop. 1987/88:150 i motsvarande del godkänner vad som i motionen anförts om de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder på miljöpolitikens område.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den gemensamma sektorns utveckling.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ett åtgärdsprogram för att motverka den ökande transnationaliseringen och hävda det fackliga och ekonomiska självbestämmandet.

6. att riksdagen hos regeringen begär tillsättande av en parlamentariskt sammansatt utredning för att framlägga förslag om överförande av de privata kreditinstituten, de privata affärsbankerna, de privata finansbolagen och investmentbolagen, de privata finansstiftelserna samt de privata försäkringskoncernerna i samhällelig ägo.

7. att riksdagen beslutar om indragning med 10 miljarder kr. av företagens likvida medel genom beskattning.

8. att riksdagen för budgetåret 1988/89 beslutar anslå 10 miljarder kr. för insatser inom vård, omsorg, skola och kultur samt för snabba åtgärder inom regionalpolitiken.

9. att riksdagen hos regeringen begär förslag om höjd skatt på företagens vinster, i enlighet med vad som anförts i motionen.

10. att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1957:262) om allmän energiskatt.

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om införandet av en prisutjämningsfond för olja.

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att inkomstskatten för 1989 bör sikta till minskade skatter för låga inkomster och höjda skatter för höga inkomster i enlighet med vad som anförts i motionen.

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om indirekta skatter, mervärdeskatt samt slopande av matmomsen.

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en sänkning av matpriserna via ökade livsmedelssubventioner.

15. att riksdagen beslutar om ändring i lagen (1961:394) om tobaksskatt i enlighet med motionen.

16. att riksdagen beslutar höja vuxenutbildningsavgiften med 0.25 %.

17. att riksdagen beslutar att till vuxenstudiestöd m. m. för budgetåret 1988/89 anslå ytterligare ett förslagsanslag av 1 200 000 000 kr..

18. att riksdagen beslutar att till studiemedel m. m. för budgetåret 1988/89 anslå ytterligare ett förslagsanslag av 1 900 000 000 kr..

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ett samhällsekonomiskt synsätt inom såväl offentlig sektor som för stöd till näringslivet.

Mot. 1987/88
Fi30

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den ekonomiska politikens inriktning mot att skapa förutsättningar för löneökningar som kraftigt förbättrar de lågavlönades reallöner.

21. att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ungdomsbosparande, lag om skattelättnader för allemanssparande och ungdomsbosparande samt lag om ändring i taxeringslagen (1956:623).

22. att riksdagen hos regeringen begär förslag om återinförande av bosättningslån.

23. att riksdagen avslår regeringens förslag till extra anslag för ubåtsskydd.

24. att riksdagen med avslag på regeringens förslag i prop. 1987/88:150 i motsvarande del godkänner vad som i motionen anförts om beräkningen av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1988/89.

Stockholm den 11 maj 1988

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Jörn Svensson (vpk)

Tommy Franzén (vpk)

Hans Petersson (vpk)

i Hallstahammar

Nils Berndtson (vpk)

Inga Lantz (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

